

CSONKARÉTI KÁROLY

Hadak útján

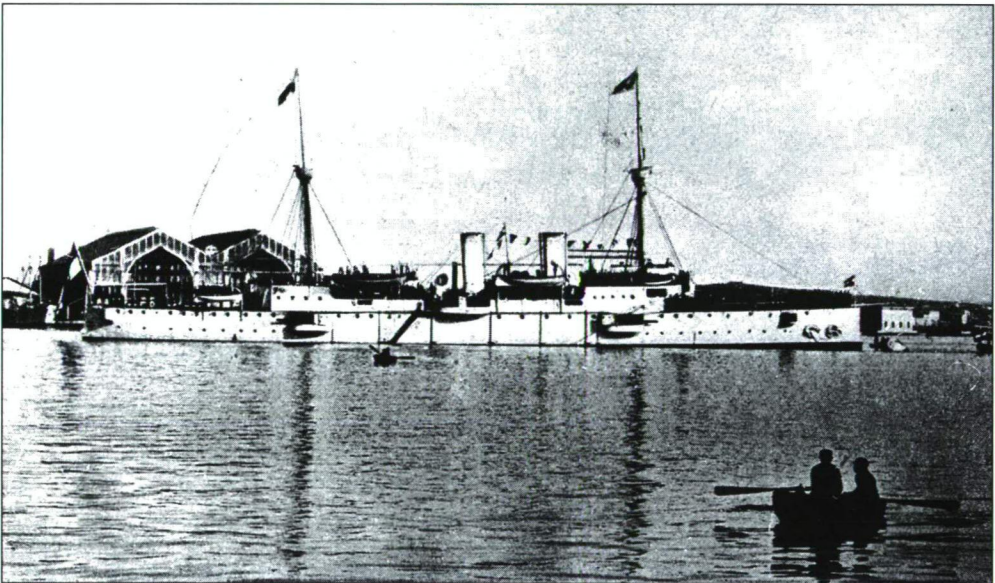
Őfelsége cirkálója, a Kaiserin Elisabeth

1883-ban Marx von Sterneck báró altengernagy került a haditengerészet élére. 1886-ban Sterneck volt annak a *Ferdinand Max* páncéloshajónak a parancsnoka, amely a lissai csatában olyan eredményesen sarkantyúzta meg az olasz *Re D'Italiát*.

Sterneck altengernagy idejében lassan megszűnt a flottafejlesztés pangása. Sterneck felismerte, hogy az új műszaki vívmányok miatt meg kell változtatni a hagyományos flottaszervezési elveket. Ezért új flottaépítési tervében elsősorban az úszó flottaanyag kedvezőbb, korszerűbb tagozódását tartotta szem előtt. A torpedó és a tengeri akna tökéletesedése a gyengébb flották számára is lehetővé tette, hogy az erőviszonyokat a saját javukra billentsék, hiszen a torpedók és aknák, valamint a kis torpedónaszádok sokkal olcsóbbak voltak, mint

ellenfeleik, a hatalmas csatahajók. Ez az időszak, amelyben egyre szaporodnak a torpedónaszád flottillák, majd feltűnnek a torpedónaszádokhoz hasonló, fürgé és torpedóval szintén felszerelt ellenfeleik, a torpedónaszád-rombolók – később torpedórombolók, majd röviden csak rombolók. Ez a két új hajófajta természetesen új hadrendi beosztást is követelt, és megváltoztatta az ütőképes hajóhadak keresztmetszetét is. Ezt ismerte fel Sterneck.

1884. évi flottaépítési tervében – amelyet Ferenc József jóváhagyott – kifejtette, hogy először létre kell hoznia a hajóhad 15 csatahajóból – vagy ahogy akkor nevezték: toronyhajóból – álló magját, nagy védelmi és harcászati képességgel. Másodsorban gyors, de a toronyhajóknál valamivel könnyebben felfegyverzett cirkálókra van szükség a felde-

1. ábra A KAISERIN ELISABETH CIRKÁLÓ KELET-ÁZSIÁBA VALÓ INDULÁSA ELŐTT

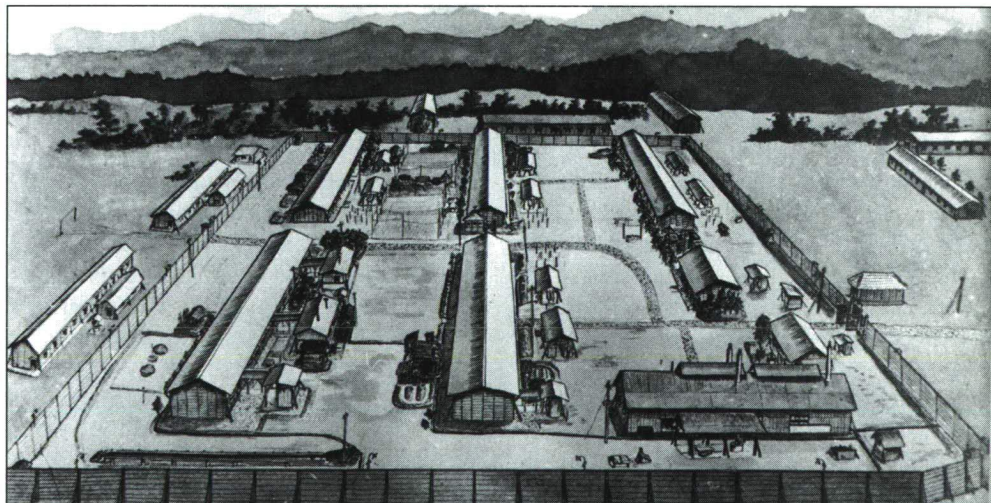
rító szolgálat, valamint a torpedóhajók védelmének ellátására, továbbá ún. misszióutazásokra. Végezetül torpedóhajókból, torpedónaszádokból és rombolókból álló gyors, nagy flottillát kell teremteni. Sterneck előterjesztésében a szállító-, kiszolgáló- és segédhajókról sem feledkezett meg.

A számtalan hajótípus miatt felmerült elvenvetéseket azzal hátrította el, hogy a hajóhadat csak így lehet a Monarchia nagyhatalmi állásához méltóan bővíteni és korszerűsíteni. Ilyen hajóállománnyal – különösen a cirkálókkal – a flotta eleget tesz partvédelmi és missziós kötelezettségeinek az üzemeltetési költségek növelése nélkül. Hogy tervzetét népszerűsítse és elfogadtassa, a nagyobb hajókat „partvédőknek” és „misszió-cirkálónak” jelölte. A magyar delegáció ugyanis akadékoskodott, s csak abban az esetben volt hajlandó hozzájárulni a költségekhez, ha kidomborodik a haditengerészet védelmi jellege. A „partvédelem”, mint érv, akkor megtette a magáét. De ezután éveken keresztül felhasználták a flottafejlesztés ellenzői a nagyvonalúbb tengerészeti politika

ellen, mondván, hogy Sterneck szerint csupán a partvédelem a flotta fő feladata, melyet a meglévő hajók jól ellátnak.

Szerencsésebbnek mondható a „misszió-cirkáló” jelző, mert missziófeladaton az új kereskedelmi kapcsolatok kiépítését értették. S ennek megfelelően a misszió-cirkálók védik a tengeren túl tartózkodó osztrák és magyar állampolgárokat, ügyelnek a nemzetközi egyezmények betartására, erőteljesen közreműködnek a nemzetközi szerződések minél kedvezőbb megkötésében, tekintélyt szereznek a Monarchiának azzal, hogy idegen világokkal is megismertetik Ausztria–Magyarország hadilobogóját (ún. lobo-gómutatás) és tudományos kutatásokra, expedíciókra is felhasználhatók.

Ezzel kapcsolatban azonban Sterneck a tengerészeti költségvetés 1885. évi tárgyalásán tartott expozejában nyomatékosan hangsúlyozta, hogy az említett, külpolitikai és kereskedelmi-politikai célt szolgáló hajókat – tehát a misszió- és állomáshajókat – a jövőben nem lehet a Monarchia operatív haderejéhez számítani.

2.ábra AZ AONOGAHARA–HARIMA FOGOLYTÁBOR KÉPE, AMELYET W. TEGGE FREGATTHADNAGY 1917-BEN FESTETT. A KÖZÉPSŐ, HÁTSÓ BARAKKBAN LAKTAK A MAGYAROK, ELŐL, JOBBRA VOLT A KONYHA, BALRA A TISZTI SZÁLLÁS

Ennek ellenére a delegációk csak mérsékelt összeget szavaztak meg, azt is 1885–1888 közötti évekre osztva.

Sternecknek így is sikerült az első szerény emelést elérnie a következő összegekre: a tengerészet költségvetése 1885-ben 10,6 millió forintra növekedett, amelyből 2,5 millió forintot fordíthattak új hajók építésére. 1886-ban 11,1 millió forintból 2,9 millió forintot, 1887-ben 13,2 millió forintból 3,8 millió forintot, 1888-ban pedig 13,1 millió forintból 4,1 millió forintot költött a flotta új úszóegységek beszerzésére. A további emelések lehetővé tették, hogy megépülhessen a Monarchia első két kisméretű toronycsatahajója, a *Kronprinz Erzherzog Rudolf* és a *Kronprinzessin Erzherzogin Stephanie*. A csatahajók hét, illetve nyolc év alatt épültek. Építési költségük összesen 5 427 570, illetőleg 4 462 668 forint volt. Ezek a hajók kaptak első ízben a cs. és kir. flotta történetében 30,5 cm-es lövegeket.

Épült még két nagy, úgynevezett védett cirkáló, a *Kaiser Franz Joseph I.* és a *Kaiserin Elisabeth* 1892-ben, illetve 1892-ben álltak szolgálatba. Építési költségük és teljes felszerelésük 2 573 442, illetve 2 796 782 forintot tett ki. Bár akkoriban a különböző haditengerészetek már páncélos csatahajókat és páncélos cirkálókat építettek, a Lajtán túli parlamentek erre nem szavazták meg a szükséges pénzt.

Ezt a két cirkálót a torpedóhajók leküzdésére, kereskedelmi hajók ellenőrzésére és missziós utakra tervezték, tehát sokféle követelményt kellett kielégíteniük. Sebességük ugyan nagy volt, de csupán a gép- és kazánházat, valamint a lőszerkamrákat oltalmazta gyenge páncél. A cs. és kir. flottánál ezt a két cirkálót – mert egy telitalálat a kor

3. ábra A XV. SZÁMÚ ÜTEG ELESETT MAGYAR MATRÓZÁNAK, ÁCS JÓZSEFNEK A SÍRJA

nagyobb hajólövegeinek egyikével könnyedén harcképtelenné tette őket – csak mint „Sterneck szardíniás dobozait” emlegették.

A Kaiserin Elisabethet a pólai Tengerészeti Arzenálban építették Theodor Schunk tervei alapján. A hajó gerincét 1888 júliusában fektették le, építését 1892 januárjában fejezték be.

Vízkiürítési kapacitása 4063,7 tonna, teljesen felszerelve és feltöltve 4566,7 tonna volt.

Méretek: hosszúság 103,678 m, a vízvonalon egy méterrel rövidebb, szélesség 14,748 m, merülés (mélyjárat) elöl 5,324 m, hátul 6,091 méter.

Páncélozása más cirkálókhöz képest vékony volt: fedélzet 2×18,7 mm, övpáncél 2×28 mm, a 15 cm-es löveget körben 90 mm-es, a parancsnoki tornyot 50 mm-es páncél védte. Hajtómű: 4 kazán, 709,7 tonna kőszén-javadalmazással, 2 db fekvő, háromhengeres, háromszoros expanziós gőzgép, 2 db háromszárnyú Griffith-csavar 4,42 m átmérővel, sebesség 16,9 tengeri mérföld óránként, a gépek teljesítménye 5947 LE (4372 kW).

Fegyverzet: 2 db 24 cm ágyú; 6 db 15 cm ágyú; 2 db 7 cm ágyú; 11 db 4,7 cm H/44 gyorstüzelő ágyú (a H a kaliberben mért hosszúságot jelenti); 2 db 4,7 cm H/33 gyorstüzelő ágyú.

Fegyverzet az 1906. évi korszerűsítés után:

2 db 15 cm H/40 löveg barbattában; 6 db 15 cm H/35 löveg szabadon a felső fedélzeten; 2 db 7 cm löveg; 12 db 4,7 cm H/44 gyorstüzelő löveg; 2 db 4,7 cm H/33 gyorstüzelő löveg; 4 db 40 cm átmérőjű torpedóvető cső.

Személyzet: 367 főnyi legénység és 21 tiszt.

Az elkészült, vadonatúj Kaiserin Elisabethet még azon frissiben szolgálatba helyezték, hogy mielőbb elinduljon missziós feladatára, amely ezúttal több volt a szokásos missziós utazásoknál. Az uralkodó ugyanis hozzájárult ahhoz, hogy vele Ferenc Ferdinánd főherceg – akkor már trónörökös is – elinduljon világkörüli útra szűkebb törzsével, nagyobb számú személyzetével és tanácsadóival. Így a tengeri utazásban még részt vettekkel együtt a hajón a rendszeresített személyzettel együtt 459 fő tartózkodott. A cirkáló parancsnoka a lovag Alois Becker sorhajókapitány volt. Érdekeséggé vált: a tisztikarban magyarok is voltak: Heményi Ferenc sorhajózáslós, Mallinrich Jenő sorhajózáslós és a trónörökös környezetéből Prónay Gyula huszár főhadnagy.

A Kaiserin Elisabeth 1892. december 15-én húzta fel a horgonyát és indult el Trieszt kikötőjéből. Kerek egy esztendő után, 1893. december 19-én érkezett vissza s vetett horgonyt Polában. A cirkáló útja során a következő helyeken vetett horgonyt: Port Said, Aden, Colombo, Bombay, Kalkutta, Szingapúr, Batávia, Thursday Island, Sidney, Új-Kaledónia, Salamon-szigetek, Új-Guinea, Aru-szigetek, Amboina, Borneo, Hongkong, Nagaszaki és Yokohama, majd vissza Polába.

Az utazásban résztvevők számára az uralkodó emlékérmét alapított, amelyet a résztvevő 149 személynek a hazaérkezése napján kiosztottak.

1895-ben a Kaiserin Elisabeth tagja volt

4. ábra JAPÁN ORVOS FÉNYKÉPE, A HÁTOLDALON: „EMLÉKÜL JÖES BARÁ-TOMNAK, DR. KAMAE HIMEJI, KAFUSUI MAELNI NO. 18. 1915. SZEPTEMBER 17.

annak a divízióknak, amely részt vett a Kielevagy Vilmos császár-csatorna ünnepélyes megnyitására.

Az 1899. esztendő ismét a Távol-Keleten érte a cirkálót: részt vett azon a nemzetközi flottatüntetésen, melynek célja a lázadó kínai boxerek megfélemlítése volt. A boxerek ugyanis üldözték a Mennyei Birodalomban élő külföldieket, követségi tisztviselőket és kereskedőket. A flottatüntetésen – a brit, német, orosz, francia, olasz és észak-amerikai hadihajókon kívül – a cs. és kir. hajóhad is részt vett az alábbi egységekkel: *Kaiserin Und Königin Maria Theresia* páncélos cirkáló, ezen volt a hajóraj vezénylő tengernagya, gróf Rudolf Montecuccoli-Polinago ellentengernagya, a már említett *Kaiserin Elisabeth*, az *Aspern* és *Leonard* cirkálók, valamint *Donau* misszióshajó. A

flottatüntetés parancsnoka a brit Seymour tengernagy volt.

Az elsősorban missziós utakra és a külföldön élő-dolgozó osztrák és magyar állampolgárok védelmére tervezett Kaiserin Elisabeth 1904. január 2-án ismét kifutott Polából, hogy Ausztráliában és Új-Zélandon óvja, szemmel tartsa, s képviselje Ausztria–Magyarország, ezen belül állampolgárainak érdekeit. Március 6-án – mert a február 4-én kitört orosz–japán háború tengeri hadműveleteket vetített előre – a Kaiserin Elisabeth Csifuban csatlakozott az ott horgonyzó *Aspern* cirkálóhoz, s együtt cirkáltak a kínai vizeken, több kínai kikötőt érintve, hogy figyeljék a kibontakozó eseményeket.

Sanghaiban találkoztak a leszerelt *Askold* és *Grozovi* páncéloshajókkal. 1904. november 3-án a Kaiserin Elisabeth részt vett a mikádó születésnapjára ünnepségen Yokohamában, majd Tokióban a stáb 21 tisztjét fogadta a császári pár a Krizantém ünnepen. A Kaiserin Elisabethen már 1905-ben Hankovban értesültek a Japánok május 27–28-i csuzimai győzelméről az oroszok fölött.

Számtalan kelet-ázsiai kikötő meglátogatása után – ami része volt a lobogómutatásnak –, 1905. október 3-án a cirkáló parancsot kapott a hazautazásra. Szingapúrban találkozott a missziósfeladatra kiküldött s a Kaiserin Elisabethet felváltó testvérhajójával, a *Kaiser Franz Joseph I* cirkálóval, majd 1905. december 6-án két esztendei távollét után horgonyt vetett Polában.

A cirkáló azonban nem sokáig pihenhetett hazai kikötőben. Átvizsgálása és korszerűsítése után újból Kelet-Ázsiában találjuk. 1908-tól 1910-ig, a korábbiakhoz hasonló feladatokkal számtalan kikötőt keresett fel, hogy Ausztria–Magyaror-

szág hajóhadának lobogójával minél több távoli országot ismertessen meg.

A Kaiserin Elisabeth 1913. augusztus 19-én indult Polából utolsó távol-keleti útjára Richard Makoviz fregattkapitány parancsnoksága alatt. Port Said, Aden, Colombo, Szingapúr, Hongkong és Csifu érintésével október 10-én futott be Csing-tao kikötőjébe. Itt vette át az állomáshajó szolgálatot a Kaiser Franz Joseph I cirkálótól. Ezt követően, október 16-án kifutott cirkálóútjára. Ennek során kikötött Csifuban, majd november 4-én Nagasaki előtt vetett horgonyt. Hosszabb itt tartózkodás után, december 17-én a cirkáló befutott Sanghaiba, ahol a karácsonyi ünnepeket töltötték.

1914 tavaszán kínai és japán vizeken cirkált. A hír Ferenc Ferdinánd trónörökös meggyilkolásáról Csifuban érte a *Kaiserin Elisabethet*. A tengerészeti parancsnokság 1914. július 21-i távirata a cirkálót Csingtauba rendelte.

Itt érte a hajót a hadüzenet. Augusztus 1-jén a cs. és kir. tengerészeti parancsnokság elrendelte a hajótörzs létszámának csökkentését. Nyolc tiszt kihajózott és hazaindult. Amikor augusztus 5-én a Monarchia hadat üzent Oroszországnak, a parancsnok felnyitotta a háború esetére szóló, titkos parancsot

5. ábra AZ AONOGAHARAI TÁBOR

6. ábra TENGERÉSZEK MEZŐGAZDASÁGI MUNKÁN.
A JAPÁN ÓR FEGYVERTELEN

tartalmazó borítékot. Az abban talált változatok közül csupán egy látszott alkalmazhatónak: „működjön a hármasszövetség érdekében”. Makoviz erre Csingtau német kormányzójának rendelkezése alá vetette magát a fenntartással, hogy Nagy-Britanniával és Franciaországgal nem kerülhet harcrintkezésbe, mert ezekkel az államokkal a Monarchia nincs hadiállapotban. Augusztus 13-a után természetesen módosította álláspontját, mert Nagy-Britannia és Franciaország is hadat üzent a Monarchiának.

A Kaiserin Elisabeth a német *Jaguar* ágyúnaszáddal felváltva 48 órás őrszolgálatot látott el augusztus 23-ig. Japán az augusztus 16-án átnyújtott ultimátumban követelte, hogy a németek szeptember 15-ig ürítsék ki Csingtaut, valamint a bérelt Kiaocsoui területet, és vonják ki tengeri haderejüket a Távol-Keletről. A választ augusztus 23-ig kellett Japán tudomására adni. Az ultimátum meglepte a német diplomáciát, amely ezután a Monarchia semlegességét forszírozta. Ebben az esetben a cs. és kir. cirkáló befuthatott volna egy semleges kikötőbe, s ott leszerelve várakozhatott volna. Viszont ha Csingtauban marad, helyzete kritikussá válhat. I. Ferenc József hozzájárul

ahhoz, hogy a cirkáló befusson egy semleges kikötőbe. Ám ugyanekkor a berlini császári és királyi tengerészeti attasé egy hivatalos látogatáson Vilmos császár szájából azt a meglepő kijelentést hallotta, hogy a Kaiserin Elisabeth német szövetségeseivel vállvetve fog harcolni. A németek e kétféle törekvése tükröződött ezután a német kézben lévő távíróvonalakon keresztül a cirkálónak eljuttatott utasításokban is.

A cs. és kir. cirkáló a japán ultimátum után kényes helyzetbe került. Ha a németek nem ürítik ki Csingtaut – márpedig az ultimátumot válasz nélkül hagyták –, akkor várható a támadás, ám a Monarchia és Japán között nem állt be a hadiállapot. Viszont a szövetségi hűség kötelez. A kormányzó és Makoviz napokig tanácskoztak, hogy mitévők legyenek, mert sehonnan sem kaptak utasítást. Végre augusztus 23-án Bécs utasította Makoviz sorhajókapitányt, hogy szerelje le a hajót, és személyzetét – 17 fő hátrahagyásával (hajóórség) – indítsa Tiencsinbe. A személyzet tisztjei vezetésével vonatra szállt. Makoviz maradt.

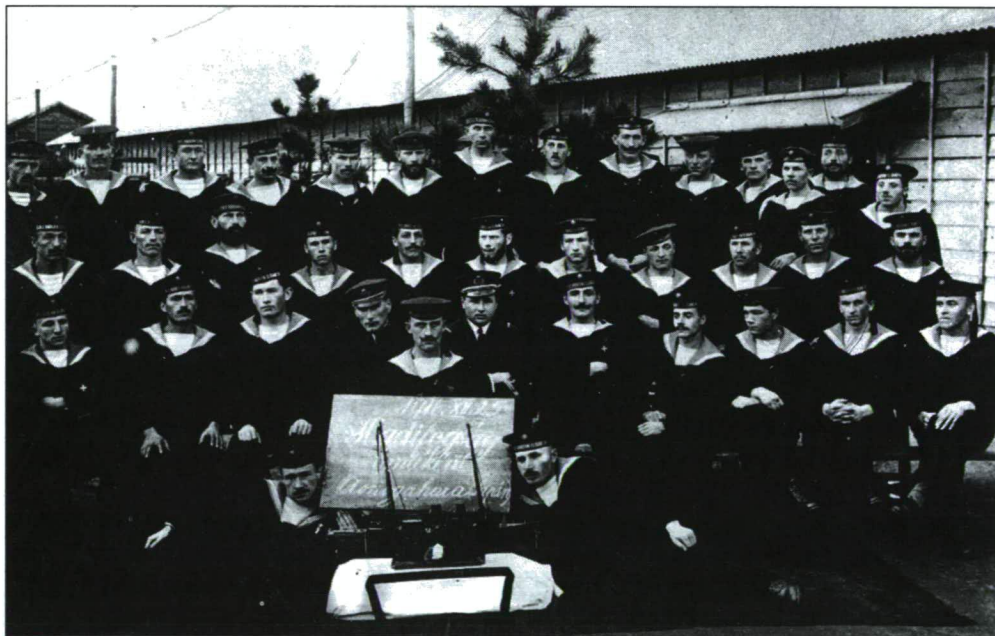
Közben Berlinben győzött a katonák álláspontja és augusztus 26-án Makoviz utasítást kapott, hogy a cirkáló japán támadás esetén is vegyen részt a védelemben, még akkor is, ha formális hadüzenet nincs. Mivel a Kaiserin Elisabeth személyzete akkor már Tiencsinben volt, a németek megkezdték a cirkáló újbóli felszerelését. Ugyanekkor vissza kellett rendelni Tiencsinből a cs. és kir. személyzetet. Ez azonban váratlan akadályokba ütközött. A tengerészek visszautazását a kínai kormány a Kínával szembeni semlegesség megsértésének tekintette, és utazásukat meg akarta hiúsítani, hiszen Kí-

nával baráti viszonyban álló országok (Nagy-Britannia és Franciaország) ellen vonultak volna hadba. A visszautazást a pekingi cs. és kir. követ is ellenezte háborús bonyodalmaktól tartva. A helyi angol és francia lapok a visszautazást casus bellinek minősítették.

A cirkáló parancsnoka végül is augusztus 29-én adott parancsot a visszatérésre azzal, hogy az utazást több csoportban kíséreljék meg. Erről japán kémek útján a kínai hatóságok is tudomást szereztek, és szigorított ellenőrzést tartottak a pályaudvarokon. Az ott indulásra várakozó cs. és kir. tengerészeket visszakísérték az osztrák-magyar konzulátusra. Ez arra készítette egy ott élő, Sinkó nevű magyart, hogy polgári ruhát szerezzen, amit a tisztek és matrózok egyenruhájukra húztak, és így sikerült néhányuknak feljutni a Csinanfuig döcögő vonatra, ahonnan a német érdekeltségű vasút vitte őket Kiau-Csouba. Az első civilbe bujtatott csoport – két tiszt és 44 tengerész, zömük-

ben tüzekek – augusztus 30-án, a második szállítmány egy tiszttel és 78 tengerésszel szeptember 2-án ért Csingtauba. A kínaiak azonban gyanút fogtak, és ezután a civileket is igazoltatták a pályaudvarokon. Ezért a cirkáló személyzetének további csoportjai éjjel lopva kigyalogoltak a városból a legközelebbi vasúti állomásig, ahol már nem volt igazoltatás. Miután az utakat is lezárták, két tiszt 92 tengerésszel Tiencsinben rekedt. Kína hadba lépéséig – 1917. augusztus 14. – osztrák-magyar konzulátuson maradtak, azután hadifogolyként kezelték őket.

A Csinanfuig elvergődött tengerészek csak ügyyel-bajjal jutottak tovább, mert a japánok több hidat is felrobbantottak, és a szokottnál korábban köszöntött be az esős időszak. Nem egyszer vízzel borított földiken gázoltak át, sokan maláriát kaptak. Közben a japánok partra szálltak, és megindultak a harcok. Utoljára szeptember 13-án 160 tengerész érkezett Kiau-Csouba négy

7. ábra „A HADIFOGSÁGBAN LÉVŐ MAGYAROK. 1916. DECEMBER 25.” KÖZÉPEN ÜL A KÉT MAGYAR TISZT, ELŐL A FOGSÁGBAN BARKÁCSOLT KAISERIN ELISABETH MODELLJE

tiszt vezetésével, és onnan dzsunkákon vitorláztak be Csingtauba. Összesen 7 tiszt és 299 főnyi legénység tért vissza. Az eredetileg ott maradtakkal és a parancsnokkal együtt tehát 324 fő cs. és kir. haditengerész vett részt a gyarmat védelmében.

A japánok szeptember 25-én elfoglalták a kiau-csoui pályaudvart, és 28-án bezárult a gyűrű. Ettől a naptól japán és brit hajók állandóan lötték az erődöt. Október 12-én a nők, gyermekek és a semleges államok polgárai elhagyták Csingtaut. Az ostromló 23 000 főnyi japán hadsereghez az angolok 1500 katonával csatlakoztak. A védősereg 5000 katonából állt. A tengeren 5 japán csatahajó, 8 cirkáló, 3 romboló, 2 ágyúnaszád és néhány segédhajó támadott. Nagy-Britannia egy csatahajóval és egy rombolóval vett részt a harcban. A védelemben a cirkálón kívül a Jaguar és a 90. számú torpedónaszád vett részt, mert az ott állomásozó Emden cirkáló szeptember 4-én kifutott a később oly nevezetes útjára. Az öbölben horgonyzott még öt ágyúnaszád és egy aknarakó, ezek azonban javítás alatt álltak, fegyvereiket a parti erődökbe szállították. A védelemnek volt még egy repülőgépe is.

A Kaiserin Elisabeth fegyverzetének egy részét beépítették a parti állásokba. A két 15 cm-es orr- és farlöveg a parti XV. üteget alkotta. A VI. és VIII. parti üteg négy gyorstüzelőből állt. Ezen kívül felállítottak egy 38 fős különítményt, valamint németektől kapott hat géppuskához még beosztottak 18 tengerészt. A cirkáló egyébként is csökkentett létszámából 122 fő került a parton bevetésre. A cirkáló látta el az erőd és a kikötő védelmét, és állandó tűzpárbajt vívott a japán ütegekkel. Gyakori helyzetváltoztatással kerülte, hogy az ellenség belője magát. A 90. számú torpedónaszád a cirkálólal október 18-án elsüllyesztette a *Taka-shito* cirkálót, amelynek 264 főnyi személyzetéből mindössze tízen menekültek meg.

Október 31-én volt a japán császár születésnapja. Erre a napra a japánok föltétlenül el akarták foglalni Csingtaut. Minden eddiginél hevesebb tűz alá vették az erősséget, amelynek több erődjét elfoglalták, de a védők még tartották magukat. Ezen a napon érte a cs. és kir. tengerészeket az első veszteség, amikor egy nehéz lövedék becsapódott a XV. ütegállásba és megölt öt embert, három másikat és az ütegparancsnokot pedig megsebesítette. A halottak között Ács József, a sebesültek között Domokos Béla volt magyar.

November 1-jén a japánok már olyan közel jutottak, hogy a cirkáló helyzete tartahatatlanná vált. Makoviz sorkapitány másnap elrendelte elsüllyesztését. A cirkálót az öböl legmélyebb pontja fölé vitték. Személyzete gőzbárkán kihajózott, csupán a parancsnok, továbbá Fröhlich Oszkár fregatthadnagy, a gépüzemvezető és 15 tengerész maradt a fedélzeten. Elégették a titkos és bizalmas iratokat, kinyitották a torpedóvető csöveket, a tengerbe dobálták a lövegzáratokat, amelyeket ráerősítettek egy-egy torpedófejre. Megnyitották a fenékszelepeket és ezután elhagyták csónakon a hajót. A cirkáló lassan süllyedni kezdett. A felfűtött kazánokhoz érkező víz hatalmas gőzfelhőként tört a magasba, majd felrobbantak a torpedófejek és a lőszer, hogy teljessé tegyék a megsemmisítést. Ófelsége Kaiserin Elisabeth cirkálója jobb oldalára fordult, és lengő lobogóval, november 3-án éjjel után 2 óra 55 perckor az 57 méteres mélységbe süllyedt.

Ennek a napnak az estéjén már csupán egyetlen erőd maradt a védők kezén, ám a harcok ezután is tovább folytak. November 7-ére virradó éjjel közelharcra került sor. A cs. és kir. tengerészek és a japánok között. A szuronyrohamban két tengerész elesett, három súlyosan megsebesült. De ekkor a védők kilőtték utolsó töltényeiket, és november 7-én reggel 6 óra 30 perckor a

kormányzó, Mayer-Waldeck sorhajókapitány kitűzte a fehér zászlót. A tízheti ostromban a cs. és kir. haditengerészet 10 halottat és ugyanennyi sebesültet veszített. A japán császár a védők hősiessége iránti megbecsülése jeléül megengedte, hogy a tisztek a fogságban is megtarthassák, és viselhessék kardjukat. November 7-én tehát elcsitult a fegyverzaj, a fogságba esett védőket hajókra rakták, és átszállították őket Japánba, a Harina-öböl partján fekvő Himeji város mellett létesített fogolytáborba.

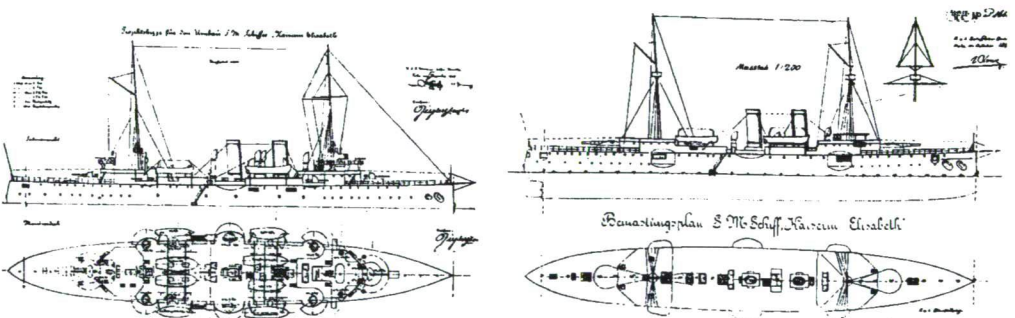
A Kaiserin Elisabeth legénységét – kérésükre – úgy helyezték el, hogy egy-egy nemzetiség külön barakkot foglalhatott el. Így volt cseh, osztrák, horvát és magyar barakk. A tisztek a táboron belül, külön épületben kaptak helyet. Életükről csak keveset tudunk, hiszen azok, akik ott voltak, már nem élnek, s írott beszámolók híján ma már nehéz teljes képet festeni róla. Emlékük is veszendőbe ment volna, ha nem fordul hozzánk Harsányi Péter azokkal a fényképekkel és okiratokkal, amelyek felidézik 50 magyar haditengerész japán fogságát.

Ezeket a nagybecsű dokumentumokat Harsányi anyai nagyapja, Joós László II. osztályú matróz hozta haza, s szívesen beszélt unokájának a Távol-Keleten töltött hét esztendőről. Kiemelte, hogy a japánok nagyon jól bántak velük, a táboron kívül is szabadon mozogtak, leveleket írhattak és kaphattak. Joós László egyik fogságból kül-

dött levelét közölte a Gömör-Kishont című, Rimaszombaton megjelenő megyei lap 1915. február 28-i száma: „Kedves Mamukám! Tudatom, hogy egészséges vagyok, bár talán régen holtnak gondolt. Mi ugyanis Tsintauban harczoltunk a japánok ellen, de a japánok bevették Tsingtaut, és most mink mindnyájan hadifoglyok vagyunk itten Japánban. Az ételsorsunk elég jó itten, mert a japánok nagyon jól bánnak velünk, most már csak várjuk a kiváltásunkat ... Kelt Himeji, 1914. decz. 23. ... Laczi”.

1916-ban átszállították őket egy másik, jobban kiépített táborba, amely Aonogahara Harima nevet viselte, s itt maradtak hazaszállításukig. Az ügyesebb kezű tengerészek elkészítették, kifaragták a fogolytáborok lakóinak ismert kis darabjait, szelencéket, evőeszközöket, apró használati tárgyakat, emlékeket. Joós László esztergapadot szerkesztett, s ezen több készlet sakkfigurát esztergályozott. Sakkversenyeket rendeztek így egymás között és a japánokkal is, akikkel jól összebarátkoztak. A fogságban a tengerészek színelőadásokat is rendeztek. Ebből bevételük is származott, amelyet jótékonykodása fordítottak.

A magyar tengerészek – a németekkel együtt – 1920. február 29-én érkeztek japán szállítógőzösön Wilhelmshavenbe, ahonnan március 6-án kerültek hazai leszerelőhelyükre, Csótra. Innen 8-án bocsátották őket haza.

8. ábra A KAISERIN ELISABETH EREDETI TERVRAJZA ÉS AZ 1906. ÉVI ÁTÉPÍTÉSI TERVRAJZ